

спільства. Офіційний веб-сайт. – 2014. – Режим доступу : <http://cedos.org.ua/protestmonitor/reports/2012> – Назва з екрану.

16. Сафронов В.В. Потенциал протеста и демократическая перспектива / В.В. Сафронов // Журнал социологии и социальной антропологии. – 1998. – №4 –С. 116–130.

17. Смелзер Н. Социология / [пер. с англ.; науч. ред. В.А.Ядов] / Н.Смелзер. – М. : Феникс, 1998. – 688 с.

18. Тард Г. Общественное мнение и топа / Г. Тард ; [пер. с фр. П.С.Коган]. – М. : Т-во тип. А.И. Мамонтова, 1992. – 203 с.

19. Челпанова Д. Д. Характер и динамика протестной активности на юге России : автореф. дис... кан. соц. наук: 22.00.04 / Д.Д.Челпанова ; Южно-Рос. гос. техн. ун-т. – Новочеркасск, 2011. – 22с.

20. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка ; [пер. с англ. под ред. В.А. Ядова]. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 416 с.

21. Gurr T. R. Forecasting Internal Conflict: A Competitive Evaluation of Empirical Theories / Ted Robert Gurr, Mark Irving Lichbach // Comparative Political Studies. April. – 1986. – V. 19. – №1. – P. 3–39.

22. Kaase M. Political action repertory: Changes over time and a new typology / Max Kaase, Alan Marsh // Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies / ed. by S.H. Barnes, M. Kaase. – Beverly Hills and London : Sage Publications, 1979. – P. 93–98.

Воробьёва Т.Л. Многомерность категории политического протеста

Рассмотрены основные подходы к определению содержания политического протеста. Как результат, получила уточнение категория «политического протеста». Обобщены и проанализированы характерные черты, которые присущи политическим протестам, на основе чего обоснована многомерность этого феномена.

Ключевые слова: политический протест, теоретико-методологический подход, протестная активность, протестный потенциал.

Vorobyov T. Multidimensionality category of political protest

The basic approaches of the determination of political protest's content were considered. Destabilizing processes have occurred due to the fact that the protest movements in the geopolitical space have blossomed during the last decade. So that it's an important research task to find the nature of the complex nature of political protests, keep track of all factors of their origin and dynamics. Detailed and depth assessment of this phenomenon is the key to success in developing of methods for effective management and minimizing of their destructive effects. It's the relevance of the research theme. The author had a purpose to summarize the main theoretical and methodological approaches to the definition of political protest and revealed its specifics.

As a result, the category of “political protest” was clarified. It is understood as a complex of active or passive political practices of individual or collective subjects in the form of conventional or non-conventional expression of discontent towards political system as a whole, its individual structures, institutions, norms, values, decisions.

Characteristics of political protests were summarized and analyzed. On this basis, the multidimensionality of this phenomenon was substantiated. So that political protest may exist in the internal state of a political subject's rejection of some political relations that dominate in the political system. It can be reviewed through the protest mood. The second dimension is a form of dissent, resistance, rejection of the dominant political course. It is provided through a certain action or protest act, manifested in the direct participation of the protests. Political protest is a phenomenon of policy, political attribute that represents opposing forces, movements, trends, which go against the basic course of political life or another specific policy. Objective legitimacy of mass protest behavior depending on the nature and direction of the political process remain unresolved and the basic elements and features of political protest are in the ratio with the current political situation in Ukraine.

Keywords: political protest, theoretical and methodological approach, protest activity, protest potential.

Надійшла до редколегії: 1.03.2014

УДК 32.019.5

В. Ю. Полянська

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МЕТАФОРИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЕСТЕТИЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ: СТИЛІСТИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЙНОСТІ МОВНИМИ ЗАСОБАМИ

Досліджується політична метафора як засіб репрезентації політичної влади в дискурсивному вимірі. Особлива увага приділяється типам політичних метафор, їх функціям та можливо-

стям використання в різних політичних контекстах. Також аналізуються аксіологічні атрибути політичної метафори та її потенціал щодо репрезентації та трансляції політичних цінностей.

Ключові слова: політична мова, політична метафора, політична естетика, символічна влада, символізація владних відносин, репрезентації влади, легітимація

Спостереження за політичним спілкуванням між особами, які власне є політиками або політологами, журналістами, державними діячами, опосередкованим ЗМІ, наводить уважних спостерігачів на думку про фіктивність та ефемерність політичної комунікації, відсутність смислу у політичній діалогізації, відверту демагогізацію політичної мови. П.Бурдье (о телевиденні), наприклад, вважає, що політика за своєю природою є більшою мірою процесом вербалізації, а «робити політику» означає «конструювати спектакль», політичний спектакль.

Концепція символічної вади П.Бурдье стає ключовою в розумінні місця та ролі політичної мови в процесі репрезентації та естетизації влади та владних відносин [1]. Значний внесок у дослідження естетизації політики, а також мовних форм символічної та естетичної репрезентації влади зробили зокрема К. Ахмад [2], В. Брандфорд [3], Дж. Вебб [4], М. Едельман [5], Т. Карвер [6], К. де Ландтшеер [2], Г. Лассвелл [7], Ю. Маргынова [8], Т. Мейер [9], Дж. Пікало [6], Є. Поликарпова [10], С. Поцелуєв [11, 12], Л.Д. Рітчі [13], Е. Теноріо [14], М. Труседелл [15], Д. Фертесен [2], С.Фіш [16] та багато інших дослідників.

Метою даної роботи є визначити місце та роль метафоричних форм політичного дискурсу в процесі естетизації владних відносин, а також типи та інструментальні функції політичної метафори як політико-естетичного конструкту.

Бурдье визначав символічну владу як владу робити щось існуючим, публічним, формально державним, щось таке, що існувало раніше у неявному стані. В концепції символічної влади дослідник відводить особливе місце процесу номіналізації, ґрунтуючись на тезі про перформативну силу номіналізації, яка, реалізуючись через силу уяви, призводить до творення інституційних форм там, де раніше існувала лише певна кількість людей, які перебувають поруч. Окрім того, добре відома концепція Бурдье щодо конвертації символічного, соціального, політичного, економічного капіталів.

Як і Бурдье в концепції конвертації капіталу, Ейдельман вказує на зв'язок між соціальною та політичною владою. Для Ейдельмана «проблема конструкції є складним та тонким феноменом, аспектом, супутнім формуванню «Я» та соціальної сфери, цілком пов'язаний з безкінечним конструюванням та реконструюванням політичних причин, рольових структур та моральних установок» [5, с. 17]. Дослідник також звертає увагу на те, що політичний спектакль не може слугувати повноцінним діалогом між політичною владою та громадянським суспільством. В форматі політичних інсценувань та спектаклів, на думку Ейдельмана, для публіки транслюється установка на те, що «її роль незначна, в основному є пасивною та не більш, ніж реагуюча» [5, с. 97]. Тож, «кожен, хто зріє в нашому суспільстві, має усвідомити, що її індивідуальний голос є скоріше формою самовираження та легітимації, ніж спосіб впливу (на владу), і що зв'язок між виборами та локалізацією цінностей є дуже слабкою» [5, с. 97].

Аналіз стилю, за Лассуелом, трактує в якості елементів символи та знаки, які мають схожість з результатом, власне комунікатором. Стиль, в мові політики, – це організація частин, з яких складається політична комунікація. Символи – це значення; знаки – матеріальні засоби, які використовуються в десемантизації значення. Слово «конституція» - це символ, а літери, якими вона написана, - це знаки. «Елементи, обрані для аналізу стилю, можуть бути синтаксичними або семантичними... Логічний аналіз – синтаксичний, оскільки він розглядає твердження, що зустрічаються в основній частині дискурсу у відповідності до узгодженості, узагальнення та подібних критеріїв. Семантичний аналіз – питання значені зовнішніх по відношенню до комунікації, в ньому, наприклад, звертають увагу на те, чи згадуються політичні об'єкти» [7, с. 169]. Стиль відрізняється в залежності від очікувань комунікатора, пов'язаних з організацією елементів комунікації, яка яко-

мога економічніше досягає оптимального результату (влади). Це положення Лассуел формулює як базове для теорії стилю в мові політики у пристосуванні до всіх політичних ситуацій.

С. Поцелуєв, аналізуючи жанр політичного ток-шоу навіть використовує термін «інфотейнмент», [12, с. 287] що означає програму, де поєднуються функції пізнавальні та розважальні, які виконують передусім сучасні ЗМІ. Такий жанр політичного спілкування передбачає сильну емоційну замученість та використання неформальних вербальних форм, які часто носять образні та емоційні форми. Іншими словами, ток-шоу виступає більшою мірою інсценізацією, ніж раціонально-логічним діалогом.

В політичному спілкуванні, як і в будь-яких інших політичних акціях, має місце символізації політичного простору мовними засобами і власне символічна політика. Саме в контексті політичної комунікації символічну політику можна визначити як «стратегічну форму комунікації, націленої не на порозуміння, а на підкорення за посередництвом омани почуттів» [9, с.85].

Дослідник «афективних стилів» С. Фіш зазначає також, що акт читання сам по собі може бути розглянутий як досвід [16, с. 469], відповідно читання політичних текстів – це той же таки політичний досвід.

Дж.Вебб визначає презентацію як, по-перше, символічну владу, що реалізується через мову та образи, по-друге, делегацію, що реалізується особою чи групою осіб, уповноважених виступати від імені певної спільноти. «Ступінь, в якій ця влада переходить від символічної до реальної, фактично визначається не розміром спільноти, а умовами, в якій вона існує» [4, с. 88]. Спільноти керуються репрезентативною або символічною владою – владою, яка дає змогу говорити про те, що окремі групи творять спільноту, і як вона може іменуватись.

Для політичної спільноти прапор виступає як фактичним, так і метафоричним знаком, призначеним збирати під цим прапором масу розрізнених людей, а також створення колективної ідентичності, що передбачає форсування відчуття, що всі інші є інсайдерами. «Вони здійснюють щось на зразок спритності рук, переконуючи людей в їхній надзвичайній важливості, осліплюючи їх по відношенню до факту, що всі вони є простими частинами тканини, як правило, змодельованої комітетом, зшитою звичайними людьми на заводі» [4, с. 90-91]. Прапору як символу нації притаманна влада метонімії, яка дозволяє прапору виступати в якості певного власного поняття, до якого відносяться з пошаною, іншими словами, прапор як символ отримує в якості атрибуту певну політичну цінність.

Кожна політична спільнота, зазначає Вебб, прагне віднайти свою особливу історію, яка часто має міфологічне коріння, необхідне для побудови активної репрезентації. Ще одною особливістю колективної репрезентації Вебб відзначає тісний зв'язок між структурою політичної спільноти та структурою її мови, в якій сутнісні параметри даної спільноти виражені в словах, смислах, відповідних мовних формах.

Тут можна навести історичний приклад. Наполеон III Бонапарт вдавався до широкіх акцій з репрезентації та легітимації своєї влади символічними та естетичними засобами. Йому вдалось переформатувати офіційний церемоніал, судочинство, номіналізаційні ресурси, символічні репрезентації під завдання як легітимації, так і символічної боротьби із опонентами, виправдання претензій на історичну правонаступність старої монархії та месіанізм, пов'язаний з революційними змінами. Окрім масштабних святкувань, ритуалізованих дійств, продукування широкого спектру репрезентацій, Наполеон використовував мовні форми на зразок титулів для реалізації власної символічної стратегії, стилістики, що мали великий успіх протягом його правління [15].

Л.Д. Рітчі, досліджуючи передвибірчі промови Б. Обама, зазначає, що вибір тем для промов цього політика зумовив досить вдале використання ним метафор «крові», «вогню» та інших, які викликали сильну емоційну реакцію та спогади-асоціації слухачів та в кінцевому рахунку стали одним з важливих факторів успіху першого чорношкірого президента США [13]. Д. Фертессен та К. де Ландтшеер

навіть досліджують метафоричний стиль ведення виборчої кампанії [2, с. 271-286].

В збірнику праць «Політична мова та метафора. Інтерпретація та зміна світу» [2] описані ряд сучасних типів політичних метафор, широко вживаних як у передвиборчих кампаніях, так і у повсякденному процесі політичної репрезентації. Зокрема, це такі типи як механістичні метафори, метафори соціального порядку, метафори солідарності, метафори політичного протесту, а також легітимізаційні, ідентифікаційні, сатиричні та багато інших. Кожен з типів відображає ту функцію, яку політична метафора відображає в політичному дискурсі.

Дослідження Е. Гоатлі [2] в рамках когнітивної лінгвістики спрямовані на виявлення міжособистісних аспектах використання метафор, в тому числі в політичному дискурсі. Автор зазначає, що метафора здатна концептуалізувати емоції, виражаючи лінгвістичними засобами такі аспекти смислу, які можна відчуті або уявити. Слідуючи такою логікою, Е.Гоатлі доходить ряду висновків щодо вмісту цінностей в метафорі, яка є лінгвоконструкцією, яка конструює смисли та в залежності від афективних умов її вживання змінює ці смисли.

Гоатлі аналізує «політично некоректні» метафори, де використовуються білий та чорний кольори в тому смислі, де «добро» означає «біле/світле/чистоту», а «зло» означає «чорне/темне/брудне». Хоча кольори, на його думку, не мають самі по собі цінності, але вони є позитивними або негативними лексичними елементами відповідних метафор: «по-білому», «чисті руки», «політика – брудна справа», «темники влади», «тіньова економіка», «воїни світла» і т.д. Можемо зробити висновок, що кольори як лексична основа для метафори можуть відповідати традиційним етичним установкам, емоціям відносно моделей етичної/неетичної поведінки, символізують їх та являються вихідними смисловими конструктами для утворення метакомунікації. Слід зазначити, що в даному випадку, на нашу думку, метафори не лише концептуалізують емоції та оформлюють ціннісні структури у певні художні словоформи, а й активно взаємодіють з контекстуальним середовищем, в якому первинні смисли можуть у трансформуватись в залежності від емоційного фактору [2, с. 19-20].

Метафори як лінгвістичні образно-смислові конструкції беруть участь у формуванні ідеологічних суджень. Так, наприклад, замість розчуленої лексики «багатство», «достаток», «гроші – це свобода» і т.д., соціалісти використовують конструкції «людина – це товар», «влада грошей» для того, щоб протипоставити соціалістичну ідеологію вторгненню ринкових відносин в людське життя та «товаризації» людського тіла та відносин [2, с. 22].

Отже, метафори можуть впливати на процес пізнання, а також формування оціночних суджень, а також ідеологічних, політичних суджень. Окрім того, мультивалентні метафори, що мають одне і теж лексичне джерело, але мають різні цілі, можуть як сходитися, так і розходитися з точки зору негативної або позитивної оцінки.

С. Поцелуєв, аналізуючи роботи Піаже, Леонтєва та Виготського, а також базуючись на особистих спостереженнях діалогу між російськими політиками, доходить висновків про схожість політичного дискурсу діалогічної форми на театральнотрудовій або ритуально-символічній, називаючи його парадіалогом, фіктивним за своєю суттю. «...Політики поводяться як лицедії, але на відміну від артистів, їх лицедійство є прагматичним: свої послання вони адресують своїм виборцям, вони роблять політичний капітал... Перш за все з ним (політичним «Его» політика)» та перед ним говорить політик в парадіалозі, а не зі своїм візаві і не перед живою публікою в залі або телестудії. В цьому смислі, він, як дитина, все ж говорить для себе, хоча і перед іншими» [11]. Звідси, «парадіалогічний дискурс вимагає від його учасників більшої емоційної ангажованості, більшого сценічного перевоплощення та розвоєння, ніж у випадку ритуального псевдодіалогу. В даному моменті політичний діалог є надзвичайно близьким тим типам художнього дискурсу, які виявляють ознаки егоцентричної мови» [11].

Принцип соціального конструктивізму полягає у ствердженні, що висловлювання – це не просто слова або мовні акти, які нейтрально відображають світ, а навпаки, самі створюють соціальні відносини, образи «себе» та «інших». Дослідження дискурсів різних мовних спільнот дозволяють виявити різні способи розуміння

світу, виявити конфліктні області та точки перетинання та взаєморозуміння. Жанри занурення в масові свідомість ціннісних установок є звернення політиків до народу, матеріали новин з коментарями журналістів, авторські статі політичних оглядачів та реклама. Лінгвістичні ціннісні установки авторів політичного дискурсу проявляють себе в ключових словах [8].

Нова суспільна парадигма формується за допомогою ідей, проходячи різні стадії: зародження ідеї як осмислення нового життя, зміна суспільного устрою за допомогою ідей і, нарешті, об'єднання та управління людьми за допомогою ідей.

Схема Є. Поликарпової: «Весь процес формування соціальних цінностей засобами масової інформації можна умовно поділити на три етапи. Перший – синтез певної цінності на основі спостереження за окремими фактами суспільного життя та показу цих фактів. Другий – популяризація або включення в систему вже існуючих в суспільстві цінностей способом аналізу вже синтезованого ідеалу або негативного явища. І третій – завершальний – інклюзія шляхом пропаганди даної цінності в суспільстві» [10].

З наведених вище концепцій та поглядів стосовно природи та репрезентаційно-креативних функцій метафори щодо політичної реальності можна зробити ряд висновків. Зокрема, можна аргументовано говорити про наявність конструюючого потенціалу політичної метафори не лише до політичних смислів, але й через акти мовлення, читання, прослуховування, конструювання політичної реальності.

Структура політичної мови як такої обумовлює певну структурованість політичних повідомлень, об'єднаних специфічними ідейними або персональними характеристиками, які можна назвати стилістичними. В залежності від стилістичної конструкції політичних мовних структур, таким чином, здійснюється активна реконструкція політичної реальності як такої, що починає існувати в площині політичного дискурсу, а потім відбивається у відповідних подіях або інституційних формах.

Бібліографічні посилання

1. Бурдые П. Социология политики / пер. с фр.; сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко ; П.Бурдые. — М. : Socio-Logos, 1993.
2. Affective Computing and Sentiment Analysis. Emotion, Metaphor and Terminology / ed. by K.Ahmad // Text, Speech and Language Technology. — Vol.45. — London, NY : Sprinder. — 2011. — 163 p.
3. Bradford V. Style, Rhetoric, and Postmodern Culture / V. Bradford // Philosophy and Rhetoric. — Vol. 35. — No. 3. — 2002.
4. Webb J. Understanding Representation / J. Webb. — London : SAGE Publications Ltd. — 2009. — 173 p.
5. Edelman M. Constructig the Political Spectacle / M.Edelman. — Chicago – London : The University of Chicago Press, 1988.
6. Political Language and Metaphor. Interpreting and changing the world / ed. by T. Carver, J. Pikalo. — London, NY, 2008. — 353 p.
7. Лассуелл Г. Стиль в языке политики / Г. Лассуелл // Политическая лингвистика. — Вып. 2 (22). — Екатеринбург, 2007. — С. 165–177.
8. Мартынова Ю.А. Лингвопрагматический аспект формирования ценностей в политическом дискурсе / Ю. Мартынова // Известия Саратовского университета. — 2010. — Т.10. — Сер.Социология. Политология, вып.1. — С. 112–116.
9. Meyer T. Politik als Theater. Die neue Macht der Darstellungskunst / T.Meyer, M.Karnapp. — Berlin : Aufbau-Verlag, 1998.
10. Поликарпова Е. Аксиологические функции масс-медиа в современном обществе / Е. Поликарпова. — М., 2002. — С. 20.
11. Поцелуев С.П. Диалог как вербальное сновидение (о некоторых особенностях парадигматического дискурса в аспекте теории эгоцентрической речи) [Электронный ресурс] / С. Поцелуев. // Политическая концептология. — 2009. — № 1. — Режим доступа : <http://politconcept.sfedu.ru/2009.1/14.pdf>
12. Поцелуев С. П. Политические парадигмы : моногр. / С. П. Поцелуев. — Ростов н/Д : Изд-во ЮФУ, 2008. — 392 с.
13. Ritchie L. David Metaphor / L. David Ritchie. — Cambridge University Press. — 2013. — 242 p.
14. Tenorio E. H. 'I want to be a prime minister', or what linguistic choice can do for campaigning politicians / E.H. Tenorio. // Language and Literature. — 2002. — Vol. 11(3). — P. 243–261.
15. Truesdell M. Spectacular Politics. Louis-Napoleon Bonaparte and the Fete Imperiale, 1849–1870 / M. Truesdell. — New York, Oxford : Oxford University Press, 1997. — 249 p.
16. Fish S. Literature in reader: Affective stylistics / S. Fish. — New lit. History, Charlottesville, 1970. — Vol. 2. — № 1. — P. 123–162.

Полянская В.Ю. Метафорические элементы эстетизации политического пространства: стилистическая реконструкция политической действительности языковыми средствами

Исследуется политическая метафора как средство репрезентации политической власти в дискурсивном измерении. Особенное внимание уделяется типам политических метафор, их функциям и возможностям использования в различных политических контекстах. Также анализируются аксиологические атрибуты политической метафоры и ее потенциал относительно репрезентации и трансляции политических ценностей.

Ключевые слова: политический язык, политическая метафора, политическая эстетика, символическая власть, символизация властных отношений, репрезентации власти, легитимация

Polyanska V. The metaphorical elements of the anesthetization of the political space: stylistic reconstruction of the political reality by the languish means

The political metaphor is analyzed as a facility of the political power representation in the discursive measurement. The special attention is paid to the types of the political metaphors, its functions and using potential in the different political contexts. Also, the axiological attributes of the political metaphor and its representational and translation potential as to political values are conducted.

Key words: political languish, political metaphor, political aesthetic, symbolical power, symbolization of the power relations, representation of the power, legitimating

Надійшла до редколегії: 1.03.2014

УДК 327.5

Є. О. Кривчун

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ ЯДЕРНОЇ ПРОГРАМИ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН

Ядерна програма Ірану відноситься до категорії найбільш гострих проблем сучасних міжнародних відносин з точки зору забезпечення режиму нерозповсюдження зброї масового знищення. Слід зазначити, що це проблема, вирішення якої безпосередньо залежить від визначення цілей іранських властей в реалізації свого ядерного потенціалу. Тому видається цілком природним, що ядерну програму Ірану слід розглядати через призму геополітичних орієнтирів Ірану в близькосхідному регіоні та формування альянсів «за» і «проти», які виходять далеко за рамки регіону.

Ключові слова: Іран, ядерна програма, геополітика, США, країни Перської затоки, Ізраїль, близькосхідний регіон.

Однією з гостріших проблем світової політики останнього часу є проблема іранської ядерної програми. Останнім часом навколо неї формується багато геополітичних союзів і комбінацій. Саме величезні запаси енергетичних ресурсів і географічне положення роблять сучасний Іран центральною мішенню геоекономічних війн. У той же час посилення позицій Ісламської Республіки в світі ісламу зробило її одним з центрів великої геополітики. Тому Іран одночасно використовує і геополітичний, і геоекономічний інструментарій, щоб гідно відповідати викликам конкурентів. У цьому сенсі досвід іранського керівництва унікальний.

Мета дослідження - розглянути геополітичний контекст розвитку ядерної програми Ісламської Республіки Іран (ІРІ), оцінити її результати, а також вивчити ставлення до іранського проекту країн близькосхідного регіону та провідних країн світу.

Важливий фактичний і аналітичний матеріал містять праці вчених з окремих аспектів зовнішньополітичної та геополітичної ситуації навколо Ірану. Це - роботи А.О. Бакланова, Е. Іманової, М.Г. Носова, І. Н. Панкратенко, В.І. Юртаєва та ін.

Важливе значення мали дослідження з проблематики ядерної програми Ірану І. Горобця, Ю. Ляміна, А. Сваранца.

В рамках дослідження був здійснений аналіз останніх робіт зарубіжних дослідників, таких як: Д. Харріса, Р. Меннінга, К. Уолтца.

Ядерна програма Ірану має багатоцільовий характер, але основних цілей дві - з одного боку, Ірану, котрий володіє власними запасами нафти і газу, як це не дивно, не вистачає енергоресурсів, а з іншого – атомна програма є гарантом забезпечення